CUMHURİYET'İN 100. yılına 1000 KİTAP

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA

NASIL BİR DIŞ POLİTİKA?

EDİTÖRLER

DOÇ. DR. OZAN ÖRMECİ | DOÇ. DR. EREN ALPER YILMAZ

Doç. Dr. Ozan Örmeci ve Doç. Dr. Eren Alper Yılmaz'ın editörlüğünü yaptıkları bu özel çalışmada, Türk dış politikasının farklı konularında uzmanlaşan duayen akademisyenler ile birlikte genç akademisyenler ve akademisyen adaylarının "Cumhuriyet'in 100. yılında nasıl bir dış politika?" sorusuna verdikleri yanıtları okuyabileceksiniz.

Eserin, Cumhuriyetimizin 100. yılını taçlandırmak adına iyi niyetli bir çaba olarak değerlendirilmesi ve genç akademisyenlere, araştırmacılara rehber olması dileğiyle...

nobel AKADEMİK YAYINCILIK www.nobelyayin.com E-KİTAP atlaskitap.com www.nobelkitap.com ISBN 978-625-7258-17-3

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA | NASIL BİR DIŞ POLİTİKA? | EDİTÖRLER | DOÇ. DR. OZAN ÖRMECİ DOÇ. DR. EREN ALPER YILMAZ | nobel

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA

NASIL BİR DIŞ POLİTİKA?

EDİTÖRLER

DOÇ. DR. OZAN ÖRMECİ

DOÇ. DR. EREN ALPER YILMAZ

nobel

İÇİNDEKİLER

Sunuş iii

Ön Söz ix

İçindekiler xiii

Giriş 1

Prof. Dr. Hasret Çomak 5
(İstanbul Kent Üniversitesi)

Prof. Dr. Fahri Erenel 9
(İstinye Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Nail Alkan 11
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Nazif Mandacı 14
(Yaşar Üniversitesi)

Prof. Dr. Haydar Çakmak 18
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Çakır 23
(Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Burak Samih Gülboy 30
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Ozan Örmeci 36
(İstanbul Kent Üniversitesi)

Doç. Dr. Deniz Tansi 41
(Yeditepe Üniversitesi)

Doç. Dr. Cenk Özgen 44
(Giresun Üniversitesi)

Doç. Dr. Armağan Öztürk 47
(Artvin Çoruh Üniversitesi)

Doç. Dr. Serdar Yılmaz 50
(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Doç. Dr. Segâh Tekin 52
(Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet İlkay Ceyhan 54
(İstanbul Kent Üniversitesi)

Doç. Dr. Şebnem Udum 61
(Hacettepe Üniversitesi)

Doç. Dr. Fikret Birdişli 64
(İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Sezgin Mercan 68
(Başkent Üniversitesi)

Doç. Dr. Oğuzhan Göksel 72
(Marmara Üniversitesi)

Dr. Ahmet Ceylan 78
(Uluslararası Politika Akademisi)

Doç. Dr. Eren Alper Yılmaz 82
(Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)

Dr. Sina Kısacık 88
(Kıbrıs İlim Üniversitesi)

Dr. Çağlar Özer 92
(İstanbul Kent Üniversitesi)

Dr. Cansu Arısoy Gedik 101
(İstanbul Kent Üniversitesi)

Dr. Gamze Helvacıköylü 105
(Uluslararası Politika Akademisi)

Dr. Serhan Ünal 109
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öncel Sençerman 114
(Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)

Dr. Ayşe Yarar 118
(Süleyman Demirel Üniversitesi)

Temmuz Yiğit Bezmez 121
(Uluslararası Politika Akademisi)

Oğuzhan Manioğlu 126
(Uluslararası Politika Akademisi)

Mehmet Babacan 128
(Uluslararası Politika Akademisi)

Güney Ferhat Batı 133
(Kıbrıs Amerikan Üniversitesi)

Hüseyin Yeltin 135
(Uluslararası Politika Akademisi)

Serdar Çukur 142
(Uluslararası Politika Akademisi)

Cumhur Kartal Yıldız 145
(Uluslararası Politika Akademisi)

SON SÖZ 149

CUMHURİYETİN 100. YILINDA YENİ DIŞ POLİTİKA TASAVVURU: *"ÇOK KATMANLI/ÇOK BOYUTLU DIŞ POLİTİKA, STRATEJİK ÖZERKLİK VE ESNEKLİK"*

Gittikçe istikrarsızlaşan ve *"büyük güç rekabetinin"* adeta geri döndüğü bir uluslararası sistemde Türkiye'nin nasıl bir dış politika tasavvur ettiği sorusundan önce sorulması gereken asıl soru; Türkiye'nin dönüşmekte olan cari uluslararası sistemde kendini nasıl konumlandırdığıdır (?). Bu ise hem sahip olunan nitel ve nicel güç kaynaklarına, hem de aktörlük yeteneği ve kapasitesi yanında siyasi liderlik kapasitesi ve diplomasi maharetine bağlı olarak değişim göstermektedir. Özellikle 2012 yılından itibaren küresel sistemdeki dönüşüm sürecinin farkına vararak bu sistemde *"etkili bir küresel ve bölgesel bir aktör"* olarak kendini tanımlama ve konumlama amacı içerisine giren Türkiye; Suriye, Doğu Akdeniz ve Libya'da karşı karşıya kaldığı meydan okumalarla baş edebilmek için yeni hamlelerde bulunmak zorunda kalmış ve bu hamleleri de lüks değil bir *"zorunluluk"* olarak değerlendirmiştir.[i] Dahası Güney Kafkasya'daki Karabağ meselesine Azerbaycan lehine aktif bir şekilde müdahil olan Türkiye, caydırıcılığını öne çıkararak bölgesel güç kapasitesini de artırmıştır. Keza Ukrayna Savaşında izlenen *"dengeli aktivizm politikası"* ile *"arabuluculuk"* vasfına haiz *"diplomatik rol"* Türkiye'yi gerek BM gibi evrensel kuruluşlar nezdinde gerekse de tüm bölgesel ve küresel aktörlerin gözünde daha ileriye taşımıştır.[ii]

2022'yi geride bırakıp 2023'e girerken Türk dış politikasına şekil veren temel bileşenleri; dünya politikasındaki diğer tüm aktörler gibi Türkiye'yi de etkileyen uluslararası sistemdeki dönüşüm süreci, Ukrayna Savaşı, küresel salgının etkisiyle devam eden küresel tedarik zincirindeki aksama ve ekonomik resesyon ile Doğu Akdeniz, Ortadoğu, Kuzey Afrika gibi bölgelerde devam eden çatışma ve istikrarsızlıklar olarak sıralayabiliriz. Cumhuriyetin 100. yaşını kutlayacak olan Türkiye'nin 2023 ve sonrasında dış politikası büyük ölçüde devam etmesi kuvvetle muhtemel Ukrayna Savaşındaki tarafsızlık ve denge politikasının gölgesinde biçimlenecektir. Keza, dünyanın odak noktasını 2023'te de Ukrayna topraklarındaki savaş oluşturacaktır.[iii] Bununla beraber Ortadoğu bölgesi ülkeleri ile başlayan normalleşme hareketleri 2023'te Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarında ana gündem maddesi olmaya devam edecektir. Bölgedeki aktörlerden Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Mısır gibi ülkelerle ilişkilerini geliştiren Türkiye bölgedeki doğal kaynakların transferi konusunda önemli bir konum elde ederek Körfez siyasetinin yanı sıra İsrail ve Mısır ekseninde Doğu Akdeniz'de de avantajlar elde etmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte Putin'in Türkiye'yi bir *"enerji üssü (energy hub)"* haline getirme önerisi gerçekleşse de gerçekleşmese de Azerbaycan'dan Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanan mevcut enerji koridorunun, Türkmenistan'dan da olası bir satın alma kapasitesiyle yükseltilmesi mümkün görünmektedir.[iv]

Suriye rejimi ile ufukta görünen normalleşme hareketleri ise hem Ukrayna Savaşındaki dengeler bakımından hem de PKK/YPG terörün etkisizleştirilmesi yanında mültecilerin geri dönüşüne elverişli bir ortam yaratılması bakımlarından da birçok dinamik barındırmaktadır. Suriye rejimi ile normalleşme çabalarının istihbarat ve güvenlik birimleri arasındaki istişareler sonucu ortaya çıkan bir süreç olduğu gerçeğiyle birlikte bunun liderler arasındaki kapsamlı bir görüşmeye ne zaman evrileceği ve daha da önemlisi ortaya nasıl bir sonucun çıkacağı ile bunun pratikteki uygulamasının (Suriye'deki ateşkes alanları, muhalifler, nüfuz bölgeleri ve mülteciler açısından) nasıl olacağı belirsizliğini korumaya devam etmektedir.[v] Ancak Türkiye bölgesinde güçlü bir oyuncu olmak için geçmişte sorunlar yaşadığı ülkelerle ilişkilerini düzelterek manevra alanını genişletmek ve eski hasım ya da rakipleriyle uzlaşarak onlarla somut ortak çıkarları paylaşmak için diplomatik ve siyasi yönden istikrarlı ilişkiler inşa etme hedefinde olmuştur. Ortadoğu bölgesindeki normalleşme yaklaşımlarını bu bakış açısıyla anlamlandırmak daha doğru olacaktır.

Türkiye'nin uluslararası platformlarda öne çıkan savunma sanayii yatırımları ve bu alandaki başarı grafiği Cumhuriyetin 100. yılında da pozitif bir seyir izlemeye devam edecektir. Öyle ki; bugün dünyanın birçok ülkesinde Türk savunma sanayii ürünlerinin söz konusu olduğu bir *"dron diplomasisi"* ya da *"savunma diplomasisi"* gündeme gelmiştir. Nitekim "Tarihin Sonu" teziyle 1990 sonrasında uluslararası politikaya yön veren eserlerden birini meydana getiren ABD'li siyaset bilimci Fukuyama, yakın zamanda Türkiye'nin bu alanlardaki başarısını ve bölgesel bir güç olarak yükselişini konu edinmiştir.[vi] Ortadoğu'daki Suudi Arabistan ve BAE gibi ülkelerin yanı sıra Balkanlar ve Afrika, Orta Asya ve Latin Amerika'daki birçok ülkeye Türkiye'nin yeni dönemde savunma sanayii ihracatının artacağı öngörülmektedir. Yine küresel ölçekte güçlü bir örgüt olarak ortaya çıkan *"Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)"* yeni dönemde Türkiye'nin bölgesel liderlik rolünü benimserken kullanacağı en önemli araçlardan olacaktır. Türkiye'nin ortak değer ve çıkarları paylaştığı Türk Devletleri Teşkilatı ile bölgesel jeopolitik gücünü artıracağı ve uluslararası siyasette daha etkin olabileceği değerlendirilmektedir.[vii]

Güvenlik ve terörle mücadele alanında yeni sert güç yaklaşımını ve savunma sanayiindeki etkinliğini öne çıkaran Türkiye, 2022'de olduğu gibi 2023 ve devamında da terörle mücadele operasyonlarına devam etme azminde olacaktır. Irak ve Suriye'nin kuzeyinden sınırlarına yönelecek her türlü tehlikeyi yeni terörle mücadele stratejisi ve pro-aktif bir yaklaşımla önleme kararlılığıyla PKK ve türevlerinin nüfuz genişletmesine geçmişte olduğu gibi kesinlikle izin verilmemesi, Türkiye'nin bölgesinde güçlü bir oyuncu ve aktör olarak manevra alanını genişletmesini ve potansiyelini ifade etmesini sağlayacaktır. [viii]

Dünya politikasında son dönemde yaşanan gelişmeler bölgesel aktörlere daha özerk hareket etme imkânı tanırken aynı zamanda onları yeni bir jeopolitik mücadelenin içine hapsetmiştir. Amerikan hegemon gücündeki gerileyişle beraber, büyük güç rekabetinin geri dönmesi Avrupa-Rusya ya da NATO-Rusya klasik mücadelesi yanında özellikle Asya-Pasifik ve Tayvan odaklı ABD-Çin mücadelesinin yükselmesi Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da aktörlere ortaya çıkan boşlukları doldurma imkânı verirken yeni meydan okumaları ve mücadeleleri de ortaya çıkarmıştır. Dönüşmekte olan uluslararası sistemdeki farklılıkları algılayan ve sisteme *"adaptasyon"* yeteneği gösteren Türkiye dönüşmekte olan sisteme etki etme gücü ve kapasitesine sahip bölgesel ve küresel bir aktör olarak kendini konumlandırdıktan sonra sisteme etki edecek hamlelerde bulunmaya başlamıştır. Dünya politikasında ağırlığı gittikçe artan siyasi liderlik formu ve diplomasi tecrübesiyle dönüşüm süreci sonucunda şekil alacak sistemin başat güçlerinden biri olmaya aday olan Türkiye yakın çevresinde cereyan eden krizlerde etkin rol alarak dönüştürücü ve dengeleyici bir işlev üstlenmektedir. Bunun yanında Ege ve Doğu Akdeniz'de Yunanistan'la gittikçe gerginleşen ilişkiler ve bunun da önemli bir dinamik olarak içerisinde yer aldığı negatif seyirdeki ABD ile olan ilişkiler Türkiye için önemli meydan okumalar ve tehditler olarak belirmektedir. Türkiye'nin yükselen küresel profiline muhalefet eden Yunanistan ve ABD'ye ek olarak Fransa, Almanya gibi AB ülkeleri ise küresel salgının ardından artan enerji fiyatları, kırılgan hale gelen gıda güvenliği ve gıda krizi karşısında ekonomik kaygıları daha ön plana alan yaklaşımları benimsemiştir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasındaki ülkelerle normalleşme ve diyalog süreci içerisine girerek yeni açılımlar ve yaklaşımlar geliştiren Türkiye, Azerbaycan ile ileri seviyelere taşıdığı *"kapsamlı stratejik ilişkiler"* sayesinde Güney Kafkasya'da ve Türk Devletleri Teşkilatı üzerinden Orta Asya'da bölgesel liderlik kapasitesini yükseltmiştir. Devam eden Ukrayna savaşı bağlamında her iki tarafla da dengeli ilişkiler yürüten ve diplomasiye yön veren neredeyse tek devlet olarak Türkiye, uluslararası politikanın odağındaki bu savaştaki inisiyatifiyle gündem belirleyici aktör olmaktadır. Bütün bu açıklamalar ve dönüşüm

sürecindeki mevcut sistem şartları bağlamında; Doğu Akdeniz'den Güney Kafkasya'ya, Ortadoğu'dan Ukrayna'ya kadar geniş bir coğrafyada cereyan eden krizler, çatışmalar, meydan okumalar ve güç dengesi Türkiye özelinde değişik gündem ve dosyalara sahip çok-boyutlu bir dış politika anlayışı ile her ülke ve konu bazında değişik stratejiler içerebilen esnek yaklaşımları gerektirmektedir. Kısacası yeni Türkiye yüzyılında diğer alanların (siyaset, ekonomi, terörle mücadele, enerji, hukuk, güvenlik vb.) yanında dış politikasını da *"uluslararası sisteme adaptasyon", "esneklik"* ve *"çok-boyutluluk"* ilkeleri kapsamında yeni bir yaklaşımla dizayn eden Türkiye, küresel ve bölgesel politikadaki etkinliğini içteki refah ve istikrara bağlı olarak sürdürmeye 2023'te de devam edecektir.

Mehmet BABACAN

NOTLAR

[i] Ferhat Pirinççi, "Dönüşen Sistem'de Türkiye'yi Yeniden Konumlamak", *Kriter,* Yıl: 6, Sayı: 61, (Ekim-2021) https://kriterdergi.com/dosya-kuresel-sistem-ve-turkiye/donusen-sistemde-turkiyeyi-yeniden-konumlamak Erişim: 15.01.2023

[ii] "Erdogan: Türkiye has shown its diplomatic power during Russia-Ukraine war", *TRT World,* 05.11.2022 https://www.trtworld.com/turkey/erdogan-t%C3%BCrkiye-has-shown-its-diplomatic-power-during-russia-ukraine-war-62277 06.01.2023

[iii] Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 22 Aralık 2022 tarihindeki Rusya Devlet Konseyi toplantısının ardından yaptığı basın açıklamasında soruları yanıtlarken ilk kez ordusunun Ukrayna'daki harekâtından "özel bir askeri operasyon" olarak değil "savaş" ifadesiyle bahsetmiştir. Putin'in ifade biçimindeki bu değişiklik Rusya-Ukrayna arasında devam etmekte olan çatışmanın 2023'te şiddetleneceği ve küresel jeopolitik ortamı daha fazla etkileyeceği şeklinde değerlendirilmektedir. bkz: "For first known time in public, Putin calls fighting in Ukraine a 'war'", *CNN,* 23.12.2022 https://edition.cnn.com/2022/12/22/europe/putin-uses-word-war-fighting-ukraine-russia-intl-hnk/index.html Erişim: 15.01.2023.

[iv] Murat Yeşiltaş ve Bilgehan Öztürk, "Türkiye'nin Jeopolitik Görünümü: 2023'ün Ötesini Düşünmek", *Kriter,* Yıl: 7, Sayı: 75 (Ocak-2023) https://kriterdergi.com/turkiyenin-jeopolitik-gorunumu-2023un-otesini-dusunmek Erişim: 15.01.2023

[v] Kutluhan Görücü, "Syria: Normalization or Escalation?", *SETA Security Radar-Türkiye's Geopolitical landscape in 2023: Prelude to the Centenary,* edited by Murat Yeşiltaş and Bilgehan Öztürk, SETA Report, (December-2022), 65.

[vi] Francis Fukuyama, "Droning On in the Middle East", *American Purpose,* 05.04.2021 https://www.americanpurpose.com/blog/fukuyama/droning-on/ Erişim: 15.01.2023

[vii] Göngör Şahin ve Medihanur Argalı, "Bölgesel Liderlik Bağlamında Türk Dış Politikasının Jeopolitik Gerçeği: Türk Dünyası", *Güvenlik Stratejileri Dergisi,* TDT Özel Sayı, (2022), 5-37.

[viii] Sibel Düz, "Türkiye's Counter-Terrorism Strategy", *SETA Security Radar-Türkiye's Geopolitical landscape in 2023: Prelude to the Centenary,* edited by Murat Yeşiltaş and Bilgehan Öztürk, SETA Report, (December-2022): 90-96.